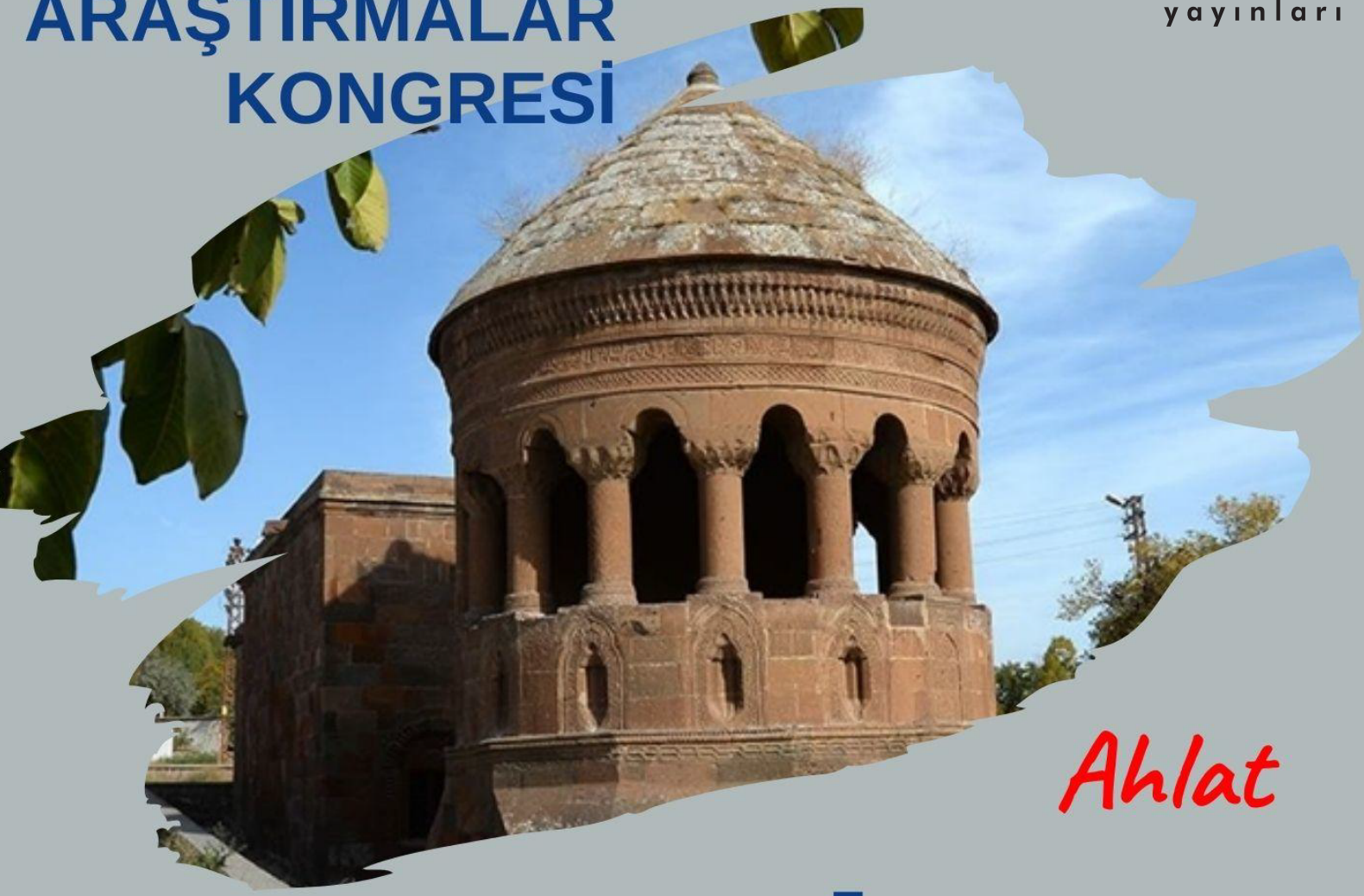
III.BİLSEL ULUSLARARASI AHLAT BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR KONGRESİ

astana yayınları

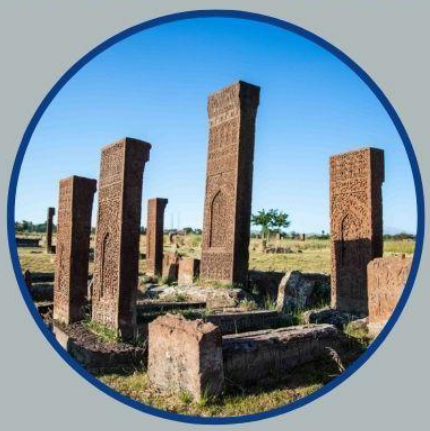

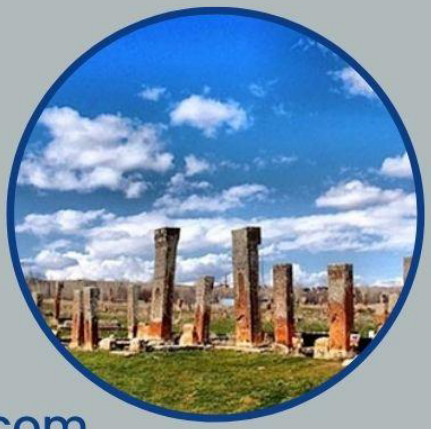
Ahlat

KONGRE KİTABI

8-9 HAZİRAN 2024

https://bilselkongreleri.com

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

3. BİLSEL INTERNATIONAL AHLAT SCIENTIFIC RESEARCHES CONGRESS

DATE and PLACE

08/09 JUNE, 2024

BİTLİS/TÜRKİYE

GENERAL COORDINATOR

Dr. Bahar ALTUNOK

EDITOR

Dr. Nurten Ebru ÖZDEMİR

ORGANIZING COMMITTEE

Chairman of the Organizing Committee

Dr. Nurten Ebru ÖZDEMİR

University Academician Representative

Prof. Dr. Aitkul MAKHAYEVA/Abai Kazakh National Pedagogical University

Doç. Dr. Adem DOĞAN/Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih KOÇYİĞİT/Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Semra AY/Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Dr. Ayten CANTAŞ BAĞDAŞ/Pamukkale Üniversitesi

Dr. Derya KARATAŞ/Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi-Türkiye

Dr. İbrahim PINARCI/Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Dr. Merdin DANIŞMAZ/Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye

Dr. Şermin KOÇYİĞİT/Dicle Üniversitesi

Members

Professor Geoffrey Mitchell

Prof. Dr. Hassan ZARIOUH

Associate Professor Abdelkarim BOUA

Professor Laura DIACONU MAXIM

Doç. Dr. Gökçe CEREV

Doç. Dr. Kader DAĞCI KIRANŞAN

Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT

Associate Professor Mohammad Jafar Chamankar

Doç. Dr. Murat DÜZGÜN

Doç. Dr. Mehmet ILKIM

Doç. Dr. Pelin AKSEN

Dr. Bala Subramani Gattu Linga

Dr. Bentahar Mohammed

Dr. Kardina Engelina Siregar

Dr. Mansoor Ahmed

Dr. Moses Adeolu AGOI

Dr. Murat KIRANŞAN

Dr. Sándor Földvári

Dr. Yılmaz Ulvi UZUN

Öğr. Gör. Murat ÇELİK

ORGANIZATION

BİLSEL

https://bilselkongreleri.com

All rights of this book belong to ASTANA PUBLICATIONS.

Authors are responsible both ethically and juridically

Release Date: 24 June 2024

Bu kitabın tüm hakları ASTANA YAYINLARI yayınevine aittir.

Kitap ticari bir kar amacı gütmemektedir.

Yayın Tarihi: 24 Haziran 2024

ISBN: 978-625-6501-86-7

SCIENTIFIC COMMITTEE

Professor Geoffrey Mitchell
Polytechnic Institute of Leiria Centro Empresarial da Marinha Grande Rua de Portugal
Prof. Dr. Hassan ZARIOUH
Mohammed I University, Oujda Morocco
Professor Laura DIACONU MAXIM
Alexandru Ioan Cuza University of Iasi- Romania
Prof. Dr. Lindita DURMISHI
Aleksander Xhuvani University, Elbasan-Albania
Prof. Dr. Margherita Mori
University of L'Aquila, L'Aquila-Italy
Prof.Dr. Nana Jincharadze
European University-Georgia
Prof. Dr. Natalia Shchukina
Tiraspol Shevchenko State University-Republic of Moldova
Prof. Dr. Razika Ihaddadene
Med Boudiaf University-Algeria
Prof. Dr. Sadhna Jain
University of Delhi-India
Prof. Dr. Süleyman GEZER
Hitit Üniversitesi-Türkiye
Prof. Dr. Tursun Xazretali
Ahmet Yesevi Üniversitesi-Kazakistan
Prof. Dr. Yusuf ÖZKIR
Medipol Üniversitesi -Türkiye
Prof. Dr. Zariouh Hassan
Mohamed I University, Maroc
Doç. Dr. Abdulkerim DİLER
Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Associate Professor Abdelkarim BOUA
Sidi Mohammed Ben Abdellah University- Moroc
Doç. Dr. Akın KIRBAŞ
Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Ayhan KARAKAŞ
Bartın Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Gökçe CEREV
Kocaeli Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. H. Burçin HENDEN ŞOLT
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Kader DAĞCI KIRANŞAN
Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Mehmet ILKIM
İnönü Üniversitesi-Türkiye
Associate Professor Mohammad Jafar Chamankar
Urmia University- Iran
Doç. Dr. Murat DÜZGÜN
İstanbul Medipol Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Murat TASTANBEKOV
"Aziret Sultan" Müzesi,
Ahmet Yesevi Üniversitesi- Kazakistan
Doç. Dr. Nurlan Baigabylov
L.n. Gumilyov Eurasian National University-Kazakhstan
Doç. Dr. Özge TEMİZ
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Doç. Dr. Özkan AÇIŞLI
Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Pelin AKSEN
Kırıkkale Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Ümit AYATA
Bayburt Üniversitesi-Türkiye
Doç. Dr. Yavuz Selim Kafkasyalı
Kafkas Üniversitesi-Türkiye
Dr. Anitha R.
Bharathi Women's College-India
Dr. Ayşe ŞALLI
Karabük Üniversitesi-Türkiye
Dr. Belkacem BELABBAS
Université Ibn Khaldoun - Tıaret-Algerıe
Dr. Bentahar Mohammed
University Moulay Tahar of Saida- Algeria
Dr. Binyam Zigta
Wachemo University-Ethiopia
Dr. Brahim Meziani
University of Djillali Bounaama-Algeria
Dr. Fuat TÜRK
Kırıkkale Üniversitesi-Türkiye
Dr. Göksel ULAY
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Türkiye
Dr. Hamid GADOURI
Khemis Miliana University-Algeria
Dr. İbrahim PINARCI
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Dr. Irina-Ana DROBOT
Technical University of Civil Engineering Bucharest-Romania
Dr. Kardina Engelina Siregar,
Islamic University State of Sultan Syarif Kasim Riau-Indonesia
Dr. Mirela KAPO
New York University-Albania
Dr. Moses Adeolu AGOI
Tai Solarin University of Education-Nigeria
Dr. Mansoor Ahmed
Government College University Faisalabad- Pakistan
Dr. Murat GENÇ
Atatürk Üniversitesi-Türkiye
Dr. Murat KIRANŞAN
Gümüşhane Üniversitesi-Türkiye
Dr. Musa ÇAKIR
Siirt Üniversitesi-Türkiye
Dr. Safa BEJOAUI
University of Tunis El Manar-Tunisia
Dr. Sándor Földvári
Debrecen University, Hungary
Dr. Vidya Padmakumar
Bangalore University-India
Dr. Yılmaz Ulvi UZUN
Bitlis Eren Üniversitesi - Türkiye

3. BİLSEL INTERNATIONAL AHLAT SCIENTIFIC RESEARCHES CONGRESS

08-09 JUNE-2024

BİTLİS/TÜRKİYE

CONGRESS PROGRAM

Join Zoom Meeting ID: 834 8140 4386

Passcode: 211028

Join Zoom Meeting

https://us06web.zoom.us/j/83481404386?pwd=B8uZMMniJZ1JzEbMaS2IvWbc4oPmOa.1

PARTICIPATING COUNTRIES

Italy/Pakistan/Azərbaycan/Hungary/Kosovo/Romania/Morocco/Albania/Serbia Algeria/Bulgaria/Vietnam/Bosnia and Herzegovina/Nigeria/Brazil Iran/Canada/Indonesia/India/Malaysia/Slovakia/ Australia

NUMBER OF INTERNATIONAL PARTICIPANTS: 146
NUMBER OF TURKEY PARTICIPANTS: 140
TOTAL NUMBER: 286

IMPORTANT

To be able to make a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID instead of "Meeting ID or Personal link Name'' and solidify the session.
The presentation will have 10 minutes .
The Zoom application is free and no need to create an account.
The Zoom application can be used without registration.
The application works on tablets, phones and PCs.
Speakers must be connected to the session 10 minutes before the presentation time.
All congress participants can connect live and listen to all sessions.

TECHNICAL INFORMATION

Make sure your computer has a microphone and is working.
You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.

ÖNEMLİ

Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
Online sunum yapabilmek için https://zoom.us/join sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
Sunumlar için 10 dakika süre ayrılmıştır.
Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışmaktadır.
Sunum yapacakların sunum saatinden 10 dk önce oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
Tüm katılımcılar oturumlara online katılıp dinleyebilir.

Kongreye katılım zorunludur, katılım sağlamayan katılımcılarımıza Kongre Katılım Belgesi gönderilmeyecektir.

TEKNİK BİLGİLER

Bilgisayarınızda çalışır durumda mikrofon bulunmalıdır.
Zoom'da ekran paylaşma özelliği kullanılabilmelidir.
Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir.

ÇANAKKALE TÜRKÇE KONUŞTURMA BİRLİĞİ'NİN ÇALIŞMALARI (1932)*

Doç. Dr. Güneş ŞAHİN
ORCID: 0000-0003-4245-9760.
E-mail: gunessahin@comu.edu.tr
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale- Türkiye.

Özet

Cumhuriyet'in kurumsallaşma hamlelerinin temelini oluşturan dil ve tarih çalışmaları, 1930'lu yılların genel siyasi atmosferini de şekillendirmiştir. Kültürel olarak milliyetçilik ilkesinin birer yansıması olan Türk Dili konusundaki hassasiyet, tıpkı Türk Tarihi çalışmalarında olduğu gibi oldukça yüksektir. 1932'de Türk Dil Kurumu'nun kurulması ile başlayan resmi düzeydeki çalışmalar, Türkçe Konuşturma Birlikleri ile de Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde devam eder. Bu illerden biri de Çanakkale'dir. Gayr-i Müslim vatandaşların nüfus açısından yoğunluklu olduğu vilayetlerde Türkçe Konuşturma Birlikleri özellikle, Müslüman olmayan ve Türkçe konuşmayan vatandaşları Türkçe konuşmaya özendirmek için teşkilatlanmıştır. 1932'de kurulan söz konusu birlik, Çanakkale'de yaşayan ve İspanyolca konuşan Musevi vatandaşlara Türkçe öğretmek ve konuşturmak amacındadır. Dilin birleştirici bir güç olarak Çanakkale'de kullanılması birliğin hedefleri arasındadır. Türkçenin yaygınlaştırılarak, Türkleştirme politikasının bir uygulama sahası olarak kurulan Türkçe Konuşturma Birliğinin, zaman zaman kuruluş maksadının dışına çıktığı da gözlemlenir. Örneğin, Musevi vatandaşların birliği bir propaganda mekânı olarak kullanmaları resmî belgelere yansıyan konulardan biridir. Bildiri; birliğin kuruluş gerekçeleri, içeriği ve çalışmaları üzerine odaklanırken aynı zamanda Çanakkale'de yerleşik olan Musevi vatandaşların Türkçe Konuşturma Birliği'ne bakış açılarını değerlendirmek üzerine odaklanmaktadır. Literatür kullanımında ağırlıklı olarak, arşiv belgeleri, süreli yayınlar ve konu ile ilgili telif eserlerden istifada edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Türk Dili, Türkçe Konuşturma Birliği, Çanakkale.

* 08-09 Haziran 2024 tarihinde III. Bilsel Uluslararası Ahlat Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde aynı başlıkla sunulan bildirinin tam metin halidir.

THE WORK OF THE ASSOCIATION FOR SPEAKING TURKISH IN ÇANAKKALE (1932)

Abstract

The language and history studies, which formed the basis of the institutionalization efforts of the Republic, also shaped the general political atmosphere of the 1930s. The sensitivity regarding the Turkish Language, which is a reflection of the principle of nationalism culturally, is quite high, just as in the studies on Turkish History. The official level efforts that began with the establishment of the Turkish Language Association in 1932 continued with the Turkish Language Promotion Units in various provinces of Anatolia. One of these provinces is Çanakkale. In the provinces where non-Muslim citizens are densely populated, the Turkish Language Promotion Units were especially organized to encourage non-Muslim and non-Turkish speaking citizens to speak Turkish. The aforementioned unit, established in 1932, aims to teach and encourage the Spanish-speaking Jewish citizens living in Çanakkale to speak Turkish. Using language as a unifying force in Çanakkale is among the goals of the unit. For example, one of the issues reflected in official documents is that Jewish citizens used the unit as a venue for propaganda. The paper focuses on the reasons for the establishment of the Union, its content and activities, as well as the perspectives of Jewish citizens in Çanakkale on the Turkish Speaking Union. In the use of literature, archival documents, periodicals and copyrighted works on the subject are mainly utilized.

Key Words: Turkish, Turkish Language, Turkish Speaking Union, Canakkale.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı miras kültürel, etnik, siyasi ve demografik olarak farklı özellikler barındırır. Rejimin değişmiş olması topyekûn yeni bir sistemin inşa edilme çabalarını içerse de şeffaf ya da farklılıklardan azade bir toplum yapısının oluşturulduğundan bahsetmemiz oldukça güçtür. Dolayısıyla, Kemalist ideoloji söz konusu farklıları milli tarih, millî edebiyat argümanları ile sağlam bir temele oturtmak ister. Türkçe'nin yaygınlaştırılması ile konuşulan dilin sade ve herkes tarafından anlaşılır olması için çalışmalar yürütür. Milli tarih bilincinin oluşturulması, yaygınlaştırılması için de 'vatandaşların ortak şanlı bir mazinin fertleri olma ve bu duyguyu yüceltme' gibi bir yol izlemiştir. 1930'ların başında bizzat Atatürk'ün talimatıyla Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumlarının teşkilatlanması ile tarih ve dil alanlarında atılan en önemli adımlardandır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi dil, dolayısıyla Türkçe konuşma-konuşturma üzerinden şekillenmekte ve ardından Çanakkale Türkçe Konuşturma Birliği'nin çalışmaları ele alınmaktadır. Ercilasun'un dikkat çektiği üzere; Atatürk'ün dilde sadeleşme ve milli bir dil oluşturma idealinin mazisi, II. Meşrutiyet devrindeki Selanik'te çıkan 'Genç Kalemler' dergisinin yazarlarından etkilendiği döneme tesadüf etmesi kuvvetle muhtemeldir. Dil konusuna ilgisi I. Dünya Savaşı yıllarında da devam eden Atatürk'ün öncülüğünde 1928'de bir 'Dil Komisyonu'nun kurulmasıyla Latin alfabesine geçiş çalışmaları başlamıştır. (Ercilasun, 2022: 2). Dil komisyonu, dil devriminde önemli bir yapı taşına imza atmış ve yeni Türk harfleri konusunda olumlu görüşünü beyan etmiştir. (Özdoğan, 2015: 246). Ulus-devlet bünyesinde ortak bir dilin oluşturulması, rejimin birleştirici yönünün bir yansımasıdır. Dilin kolay anlaşılır ve öğrenebilir olması aynı zamanda Türk tarihinin, kültürünün de doğru anlaşılmasının ve içselleştirilmesinin bir anahtarı olarak ifade edilmektedir.

1353 kanun numarası ile 1 Kasım 1928'de TBBM'nde kabul edilen Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkında kanun (https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1353.pdf Erişim Tarihi: 01.06.2024) yayınlanmıştır. Böylece, 1928'e kadar Türkçe yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin alfabesinden oluşan Türk harfleri kabul edilmiştir. Bu aşamadan sonra sistemli olarak yeni alfabenin kullanılması için ve aynı zamanda toplumun ikna edilme süreci başlamıştır. Devlet eliyle yürütülen dil çalışmalarının en somut hali de 1932'de Türk Dil Kurumunun açılması ile gerçekleşmiştir. (Turan, 2023: 149). 1930'lu yıllar Türkiye'sinde yeni alfabeyi öğretme ve öğrenme çabaları bir program dahilinde yürütülürken, diğer yandan da ulus-devlet anlayışı çerçevesinde özellikle Türkçe konuşmayan vatandaşlara Türkçe öğretilmesi konusunda ısrarcı bir politika izlenmiştir. Örneğin halkevlerinde düzenlenen dil konferanslarında konuşulan dilin sade ve herkesin anlayabileceği bir tarzda olması için çalışmalar yürütülmüştür. Ulusal dil seferberliği düzenlenen dil kurultaylarında, millet mekteplerinde, CHP

teşkilatlarında hummalı çalışmalarla sürdürülmüştür. Gayr-i Müslim vatandaşlar için başlatılan 'Vatandaş Türkçe Konuş!' gibi kampanyalarla, söz konusu dil seferberliği, toplumun her katmanına sirayet etmiştir.[1] Kampanyalar beraberinde göçleri de tetiklemişti. Nitekim, Musevi vatandaşların bir kısmı Trakya'dan İstanbul'a göç etmişlerdi. (Donkar, 2019: 71).

Çalışmamızda Çanakkale özelinde Museviler üzerinden şekillenen Türkçe Konuşma Birliği'nin çalışmaları üzerinde durulacağından burada Musevi vatandaşların Türkçe ve Türk Dili ile ilişkilerine bir parantez açmak yerinde olabilir.1800'lü yılların ortalarından itibaren Musevi okullarında Türkçe öğretilmeye başlanmış, II. Meşrutiyet Döneminde de Musevi okulların programlarına Türk Dili dersi haricinde, Türkiye tarihi ve coğrafyası gibi dersler yerleştirilmişti. Cumhuriyet döneminde ise Museviler, Türk öğretmenlerle eğitimlerini sürdürmüş ve Latin harflerinin kabul ile Türkçe'nin öğrenilmesi süreci daha kolay bir hale gelmiştir. (Elmacı, 2009: 320, 321). Topyekûn bir Türkleştirme politikası olarak değerlendirebileceğimiz bu süreç, Çanakkale özelinde ise Musevi vatandaşların Türkçe konuşması gerekliliği üzerine odaklanmakta idi. Odağın tanımı ise Musevi vatandaşları ruhen ve fikren Türkleştirmek olarak ifade edildi. Ancak bu resmi Türkleştirme politikası istenilen yörüngede ilerlemedi. Hatta tersi bir etki yarattı. Yahudi aydın ve fikir adamlarının da resmî ideolojinin tahayyülüne uygun bir tavır sergilediğini görmekteyiz.Donkar'ın çalışmamıza ışık tutan çalışmasında ifade ettiği üzere *"... Trakya'da Türkler ile Yahudiler arasında bir cepheleşme başlamıştı. Yahudi aydınlar, Türkiye sınırlarında huzurlu bir yaşam sürmek için vatandaşların Türkleşmesi gerektiği hususunda hem fikirdi."* (Donkar, 2019: 78).

Çanakkale Yahudilerinin mazisine baktığımızda Türkiye Yahudilerinde olduğu gibi, Sefared'e dayandıklarını görmekteyiz. Sefared, İbranice 'de İspanya anlamına gelmektedir. Demirel'in Avram Galante'den aktardığına göre, İspanya kökenli Yahudiler Çanakkale'ye 17. Yüzyılın ilk yarısında gelmişlerdir. (Demirel, 2010: 45). Uzun tarihi geçmişleri metnimizin sınırlılıklarını aşmaktadır. Ancak şehrin hemen her yerinde izleri olan topluluğun, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde, ulus-devlet denkleminde Türkleştirme politikalarının temel aktörlerinden olduğunu söylememiz yanlış olmaz kanaatindeyiz.

Türkçe Konuşturma Birliği

Çanakkale'de Türkçe Konuşturma Birliği'nin kuruluş tarihi 1932 yılının Şubat ayına tesadüf etmektedir. Birliğin kuruluş tarihi manidardır çünkü 1932 yılı yurt çapında açılmaya başlayan halkevleri ile bir örgütlenme yılı olarak nitelendirilebilir. Zira şubat ayında ilk etapta 14 vilayette açılan halkevleri ve diğer resmî kurumlar, bizzat iktidar

[1] Konu ile ilgili aydınlatıcı bir yüksek lisans (basılmamış) çalışması için ayrıca bkz. Özdemir K. (2021). Atatürk Döneminde Uygulanan "Vatandaş Türkçe Konuş" Kampanyaları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

eliyle açılan ve Kemalizm'in öne çıkan temsil araçlarındandır. Birliğin Musevi vatandaşlar tarafından Çanakkale'den önce İzmir'de ve Milas'ta da teşkilatlandığını ve faaliyetlerine başladığını görmekteyiz. (Son Posta, 8.12.1932:4, Milliyet, 09.12.1932:6). Çolak'ın R. Bali'den aktardığı şu ifadeler dikkat çekici olabilir*: "Mustafa Kemal'in 17 Şubat 1931'de Adana'da yaptığı konuşmada Türk milletindenim diyenin, her şeyden önce Türkçe konuşması gerektiği"* içerikli sözleri, Yahudiler tarafından dikkate alınmış görünmektedir. Nitekim bu tarihten bir yıl sonra Anadolu'daki Yahudi cemaatleri arasında ardı sıra Türkçe konuşma birlikleri teşkilatlanmaya başlamıştır. (Çolak, 2004: 65). Çanakkale Türkçe Konuşturma Birliği de bunlardan biridir.

Çanakkale Türkçe Konuşturma Birliği'nin İdari Yapısı

Teşkil ve Tescil Tarihi	28.02.1932
Vilayet Dahilindeki Şubeleri	Şubesi yoktur.
Reis ve İdare Heyetleri	Reis- Avukat Aşer Katip- Levi Hahamoğlu Veznedar- Salamon Kandiyoti Aza- Eczacı kalfası Vital Varon ve Kunduracı Yakı Asa efendiler
Aza adedi	49 kişi (Musevi)
Nereden Yardım Gördükleri	Birliğin gelir kaynakları nizamnamelerinde tasrih edilenlerse de bunun haricinde nizamnamelerine ve kanuna uygun olmayan şekilde tüccardan Salamon Kandiyoti ve vs. nakdi yardımda bulunarak birliğin yaşamasını temin etmektedirler.

Türkçe Konuşturma Birliği yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Çanakkale'de yerleşik Musevi vatandaşlardan oluşmaktadır. Nüfus olarak türdeş yapı sergilemeyen Çanakkale'de Musevi vatandaşlar, milli kaynaşmanın sağlanması için yegâne çare olarak Türkçe konuşmayı görmektedir. (BCA. 490.01.594.50.3.2). Birlik nizamnamesinde her Türk vatandaşının da üye olabileceği ifade edilen belgelerde, Musevilerin türlü bahaneler göstererek Türk vatandaşlarını birliğe kaydetmedikleri eleştirel bir dille ifade edilmektedir. (BCA. 490.01.594.50.3.2). Buna göre;

> *"Birlik 28.02.1932'den bugüne kadar, 1 seneden fazla geçmiş olmasına rağmen nizamname maddelerine uygun çalışmamıştır. Musevi vatandaşlar Türkçe konuşmaktan pek uzak kalmışlardır. Birliğin idare heyeti üyeleriyle mühim şahsiyetler mütemadiyen İspanyolca konuşmaya devam etmektedirler. Musevilerin bu birliği teşkil etmekteki maksatları doğrudan*

doğruya kendi Siyonist propagandalarını yaymak ve her zaman için kendi toplantılarını serbestçe yapabilmekten ibarettir." (BCA. 490.01.594.50.3.2).

Benzer bir durum Milas'ta yaşanır. Yılbaşı bayramı dolayısıyla Havra'da toplanan Museviler, Türkçe konuşturma aleyhinde tezahüratta bulunur ve hatta Türkçe konuşturma birliği reisi ve katibine fiziksel şiddette bulunur. (Son Posta, 22.09.1933: 3). Birlikle ilgili muğlak bir manzara ortaya çıkmaktadır. Bu manzaradan Musevilerin gerçek anlamda Türkçe öğrenmek gibi amacının olmadığı izlenimi doğmaktadır.

Türkçe öğretmek amacıyla kurulan birlik, ulus-devlet ideolojisinin yapı taşlarından biri olan dil birliğinin sağlanması noktasında sorumluluklar taşır. Çanakkale'de Türkçe bilmeyen ya da az bilen Gayr-i Müslim vatandaşlara Türkçe öğretmek birliğin temel argümanıdır. Birliğin nizamnamesine baktığımızda *"Birliğin maksadı Türklüğü benimsemek vatandaşları ruhen ve fikren hakiki ve samimi Türk yapmak ve bunlar arasında milli kaynaşmayı temin etmektir. Bu gayeye vusul için Türk diliyle konuşmak ve konuşturmaktır."* (BCA. 490.01.594.50.3.3) maddesi ile açıkça Çanakkale'de Türk vatandaş kimliğinin oluşturulması 1930'lu yılların Kemalist ideolojisine uygun biçimde şekillendirilir. Ancak Milas ve Çanakkale'de meydana gelen nahoş olaylar, Musevilerin örgütlü bir çatı altında kendi Siyonist faaliyetlerini sürdürmek istedikleri izlenimini de doğurmaktadır. Türkçe Konuşturma Birliği Nizamnamesinin diğer maddeleri şunlardır:

1- Türkçe Konuşturma Birliği ismi Kanun-i Sani 1933 tarihinde Gelibolu Musevi Birliği tarafından verilmiştir.
2- Birlik siyasetle kesinlikle uğraşmaz.
3- Birliğin gelirleri birlik azalarının senelik taahhütleri, nakdi ve ayni yardımlar, umuma verilecek müsamere hasılatı ile müteferrik varidatıdır.
4- Cemiyetler hakkındaki evsaf ve şeraiti haiz her Türk birliğe aza olabilir.
5- Kabul şeraitleri: Birliğe girmek isteyenler emniyet azasından 2 kişinin tavsiyesiyle evvelemirde tahriri olarak müracaat ederler.
6- İdare heyeti tavsiye edilen zevat hakkında usulü dairesinde tahkikatını yapar ve kararını ittihaz ile en fazla 3 ay zarfında keyfiyeti kendilerine bildirir. İdare heyetinin kabul ve ret kararları heyeti umumiye toplantılarında gizli oyla tasdik edilir.
7- Birlik; heyeti umumiye, idare heyeti, murakabe heyetinden oluşur.
8- Heyeti umumiyenin görevleri; toplantılarda müzakereyi idareyle reis ve kâtip seçmek, idare ve murakabe heyetlerini seçmek, idare ve murakabe heyetlerinin raporlarını müzakere ve bütçeyi tasdik etmek. Heyeti

umumiye kanun-i sani içinde idare heyetinin tayin edeceği günde, senelik toplantısı için bir araya gelir. Toplantı günü bir hafta öncesinden birlik azasına tebliğ edilir.

9- Heyeti umumiye azaları çoğunluğu sağlayamazlarsa toplantı yapılmaz, bir hafta sonra toplanılır. Çoğunluk ikinci toplantıda da sağlanamazsa aza sayısına bakılmaksızın mesaiye devam edilir.

10- İdare heyeti birliğin senelik içtimai umumisinden en çok oy almış beş kişiden seçilir. Bu heyet birliği idare eder ve bütün icraatlarından heyeti umumiyeye karşı sorumludur.

11- İdare heyeti aslında 1 reis, 1 kâtip, 1 veznedar ve 2 aza seçer. İdare heyeti tarafından verilen kararların uygulanmasında reis mesuldür. Cemiyetin geliri makbuz karşılığında idare heyetinin tasdiki ile yapılır.

12- İdare heyeti, gerekli hallerde olağanüstü olarak heyeti umumiyeyi toplar. Ayrıca birlik azaları ile temasta bulunarak küçük toplantılar yapabilir. Bu toplantılara da idare heyeti reisi riyaset eder.

13- İdare heyeti birlik azalarından yarıdan bir fazlasının müracaatı halinde olağanüstü olarak heyeti umumiyeyi toplamaya mecburdur.

14- Birliğin gayesine aykırı davranan veya hakarette bulunduğu tahakkuk edilen azanın kaydını erteleyebilir, itiraz halinde heyeti umumiyede tetkik edilir.

15- İdare heyeti, birliğin amacına uygun olarak propaganda komisyonları kurmaya yetkilidir.

16- Murakebe heyeti üç kişiden oluşur. Her üç ayda bir kere idare heyetinin hesaplarını yapar ve senelik raporunu heyeti idareye verir.

17- Birlik kendi azalarına özel olarak müsamereler verebilir.

18- Birlikte bütün inkılaplar gizli oyla yapılır.

19- Nizamname ancak heyeti umumiyenin 4/3'nün kararı ile tadil edilebilir. Ancak ikinci ve üçüncü maddeler kesinlikle tadil edilemez.

20- Birlik azasının senelik aidatı en az 2 liradır. 2 lira veren bilirliğin daimî azası olur ve senelik aidatı vermez. (BCA. 490.01.594.50.3.3; BCA. 490.01.594.50.3.4).

Türkçe Konuşma Birliği'nin nizamnamesinden de anlaşılacağı üzere, maddeler oldukça nettir. Maddelerin bu kadar açık olmasına rağmen Museviler 'Türkçe konuşma' kisvesi altında örgütlenerek Siyonist propaganda yapmaktadır. Buna karşılık Türkleştirme politikası üzerine inşa edilen milli bakış açısı da Musevileri Türkleştirme amacını taşımaktadır.[1] Türkleştirme çabaları halkası içinde 'Türkçe konuşturma' hamlelerinin tartışmalı ilerlediğini söyleyebiliriz. Söz konusu durumun, tartışmalı ilerlediğine dair başka bir örnekte 1936 yılında Bolu'da yaşanmıştır. 'Bolu'da Türkçe Konuşmayan bulunabilir mi?' başlığı ile çıkan bir köşe yazısında;

[1] Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. (Çolak, 2004: 65).

> *"...İstanbul'u bırakınız. Bolu'da içtimaı bir mevki işgal ettiği halde Türkçe konuşmayan bir vatandaş bulunduğunu söyleyecek olsam ne buyurursunuz? Bu iki taraflı bir vazife işidir. Birincisi dairenin müdürüne, eğer mevzuu bahis ise hükümete düşer. Dili Türkçe olmayanın milliyeti hiç değilse şüphelidir. Bunlar halkla teması olan yerlere tayin edilmemelidir. İkinci vazife halkındır. Kulağını tırmalayan bir dilin konuşulduğunu işitti mi derhal o memuru tayin edenin nazarı dikkati celbedilmeli, hassas olduğunu göstermelidir."* (Son Posta, 10.06.1936: 5).

Sonuç

Çanakkale'de yaşayan Musevi vatandaşlara Türkçe öğretmek amacı ile teşkilatlanan birlik, ulus-devlet inşasında milli kimliğin yaratılması noktasında mikro bir örnek olarak görünse de dil ve tarih birlikteliğinin oluşturulması adına temel taşlardan biridir. İzmir ve Milas'da da aynı isimle kurulan birliğin amacı Musevi vatandaşlar arasında Türkçe konuşulmasını yaygınlaştırmaktır. Ancak devletin ısrarlı ve şuurlu bir çaba ile Türkçe konuşturma seferberliği içerisindeyken, Çanakkale Türkçe Konuşma Birliği'nin Musevi vatandaşlar üzerinde etkili olduğunu söylemek güçtür. Zira birlik çatısı altında, birliğin kuruluş amacının tamamen dışına çıkılarak bir propaganda merkezi haline geldiği gözlenmektedir. Musevilerin Siyonist faaliyetlerini yürüttüğü bir çatıya dönüşen Türkçe Konuşturma Birliği kuruluşundan sonra mütemadiyen İspanyolca konuşmaya devam etmişlerdir. Nizamname maddelerinin dışına çıkılmış ve Türk vatandaşlar birliğe üye yapılmamışlardır. Dolayısıyla birlikle ilgili muğlak bir manzara ortaya çıkmaktadır. Türkleştirme çabasının somut bir örneği olan birlik, Musevi vatandaşların mukavemeti ile karşılaşmıştır.

Kaynakça

Resmi Yayınlar

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Süreli Yayınlar

Son Posta

Milliyet

Telif Eserler

Çolak, M. (2004). "Milas Yahudileri ve Türk-Yahudi İlişkileri", *Akademik Araştırmalar Dergisi,* Mayıs-Temmuz, S. 21. (59-78).

Elmacı M. E. (2010). "Türk Vatandaşı Yaratma Sürecinde İzmirli Museviler ve Türkçe Konuşma", *İzmirli Olmak Sempozyum Bildiri Kitabı (22-24 Ekim 2009*), İzmir Büyükşehir Belediyesi, (317-320), İzmir.

Ercilasun A. B. (2022). "Atatürk ve Türk Dil Kurumu", *Türk Dili,* Kasım, Yıl: 71, Sayı: 851. (4-18).

Turan, Murat. "Siyasal Kimlikli Aydınların Dil Devrimi'ne Etkisi (1932-1952)". *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi,* 9, sy. 1 (Temmuz 2023): 145-74. https://doi.org/10.30517/cihannuma.1333642.

Özdoğan, M. (2015). "Türkiye'de Ulus İnşası ve Dil Devrimi", *Akademik Hassasiyetler Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 3. (227-262).

İnternet Kaynakları

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1353.pdf Erişim Tarihi: 01.01.2024.

Tezler

Demirel F. I. (2010). Yahudi Cemaati ile Gayrimüslim politikalarının izinde (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sosyal Antropoloji Ana Bilim Dalı / Sosyal Antropoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Donkar N. (2019). Seçilmişlik'in 'diaspora'daki imtihanı: Sosyo-ekonomik ve eko-kültürel açıdan Yahudiler (Çanakkale örneği), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Onsekiz Mart Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Çanakkale.

Özdemir K. (2021). Atatürk Döneminde Uygulanan "Vatandaş Türkçe Konuş" Kampanyaları, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.